

יום	יום לחדש	יום חודש	ליקוטי ה"א	ליקוטי ה"ב	משנה ברורה ה"ה	חיי מוהר"ן	שולחן ערוך אבן העזר
שבת	כ"ז	נ"ט	רי	חזרה	תקצת-ת	ו, ז.	
א	כ"ז	ס.	ריא	עח.	תרא-תב	ח, ט.	
ב	כ"ח	ס:	ריב	עח:	תרג-תד	י, יא.	
ג	כ"ט	סא.	ריג	עט.	תרה-תו	ב, ג.	
ד	א'	סא:	ריד	עט:	תיה-תח	ד, ה.	
ה	ב'	סב.	רטו	פ.	תיש-תז	א, ב.	
ו	ג'	סב:	רטז	חזרה	תריא-ב	ג, ד.	

בקרני אור

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

215 | פרשת בה"ב | כ"ז אייר תשפ"א

דבר המערכת

כל ראש לחלי וכל לבב דווי מן המכות האימות אשר הוכו כל בית ישראל בליל ל"ג בעומר, בהיולא קדישא של התנא האלוקי רשב"י, במקום מנוחתו. אָבֵל יחיד הוא לכלל חסידי ברסלב על כמה וכמה אברכים ובחורים יקרים ומסולאים שעלו ונתעלו ואתקטרו בחד קטירא להש"ת. המה נסעו למנוחות ואותנו עזבו לאנחות, וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'.

בעת חושך זה עלינו לחפש יותר ויותר באוצרו של הצדיק מקור הנחמות, כי רק "זה ינחמנו" מעצבון לבנו ורוחנו, להתחזק לבקש 'איכה' ו'איה' עדי יתהפך הכל לתכלית העליה.

בפתיחה לספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן מביא רבינו הקדוש ש"רבי שמעון בן יוחאי הבטיח שלא תשתכח תורה מירשאל על ידו", כי "בהאי חיבורא דאיהו ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא". הבטחה הרמוזה בפסוק 'כי לא תשכח מפי זרעו' סופי תיבות יוחאי, שזרעו של יוחאי הוא שיאר בחיבורו הקדוש שלא תשתכח תורה מירשאל. הבטחה זו נאמרה בתורה על העת בו תהיה בעולם תכלית ההסתרה: "וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכול, ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (דברים לא, יח) ועל כך באה ההבטחה: "והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השריה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו". רשב"י יאיר בעת 'צרות רבות ורעות' ובעת תוקף הסתר הפנים, אין להתחזק ולא לשכוח שגם עתה ה' אתנו עמו ואצלנו והשכל טובה.

קודם לאסון, בהדלקה המרכזית בעיקר קירושלים, נשא הגרי"מ שליט"א דברים נלהבים בגודל מעלת לימוד הזהר הקדוש בקביעות, שבכותו לטהר הנשמה ולזכר הגוף ולהחיש את הגאולה הפרטית. גם מול הסתרה וחשכות מעובה ומכופלת זו נאחז בחיבורו הקדוש שלא תשכח מפניו ומפי זרעו הארת התורה הקדושה שהוא יתברך הטוב והמטיב לכל, הוא הטיב הוא מטיב והוא ייטיב לנו לעד.

העורכים

פניני אור

אמרות מהורות מרביה"ק ותלמידיו

רבי חייקל ה'ה' מנגן בשֶׁבֶת קֶדְשׁ, וּבְתוֹךְ הַנְּגוּן הַזֶּה לֹא לֹמַר תַּבֵּת 'אוֹי'. וְאָמַר לוֹ רַבְנוֹ: "בְּשֶׁבֶת אֵין אוֹמְרִים 'אוֹי'"

(שיח שרפי קודש)

אַחֲזִיתוּ וְלֹא אֶרְפְּנוּ

ובודאי יש בחירה לכל אחד, וכל מה שעובר על כל האדם הן לטוב הן להיפך ח"ו הכל הוא רמזים וכרוזים שישוּב אלינו". הבחירה בידינו לקחת את הרמז הנכון ממאורע זה, ולהתעורר לשוב.

כשאחד מיסודי התשובה ומעיקרי הרמזים שעלינו להתעורר מכן הוא: לזכור ולהיזכר ולקבוע בלבנו היטב שהעולם הזה הינו ארעי בלבד, ושכל מנומתנו ומחשבתנו צריכה להיות להצליח בעולם הבא.

אנו לא מבינים בדיוק למה מכון הרמז מה עלינו לתקן, אבל דבר אחד ברור שזה בא להיזכר לנו לתת את הדעת לעולם הנצחי, ושלא לחיות חיי בהמה חלילה, וכפי שמוהר"ג עצמו אמר: "מזה שאינו חושב על תכליתו האחרון מה יהיה בסופו, אינו מדבר כלל, כי זה הוא דומה לבהמה ממש" (וכו"כ אור אנשי מוהר"ן, יג). שהרי זה לא התכלית שעבורה באנו לעולם, "כי עיקר האדם בא לעולם הזה בשביל הזכרון הזה, כדי שידבק מחשבתו תמיד בעולם הבא. כי זה ידוע לכל שהעולם הזה הבל וריק, צל עובר וענן כלה וכל ימיו כעס ומכאובות, ואין יתרון לאדם בכל עמלו, ולא בא האדם לזה העולם כי אם בשביל תכלית הנצחי של עולם הבא, כדי שיתקנה ויצטרף בזה העולם, שעל ידי זה יזכה לחיים נצחיים נצחיים של עולם הבא, על כן בודאי צריך האדם לזכור היטב בכל יום ובכל עת ובכל שעה תכליתו הנצחי הזה ולאדבק מחשבתו בעלמא דאתי תמיד" (ליקוטי הלכות, בה"ד ה, א). ו"העצה לזה, לחזור וזכרון זה בדיבור פיו, להיות רגיל בכל יום לדבר בפה מלא מענין הזכרון הזה לדבר אל לבו ולהזכיר את עצמו בפה מלא, מה יהיה התכלית ממני לעולם הבא ומה יהיה סופי, וכי באתי הנה לקבוע עצמי חס ושלוש בזה העולם, הלא הכל יודעים שאין שום קביעות בזה העולם העובר והרף והפורח מאד, ולא אבתי הנה כי אם להכין עצמי לעלמא דאתי" (שם, ד).

הבה נקבל על עצמנו לעסוק יותר בזכרון הנצחי, להתחיל במידת-מה לעשות עסק גדול מכל קניינינו הנצחיים, ולהתחיל למעט בערך קניינינו ועסקינו וכבודנו הגשמיים, זהו הצעד הראשון לתשובה אמיתית.

"ממש איום ונורא... מפחיד... מחריד... מזעזע... בלתי נתפס... לא להבין... נשמע כמו חלום רע... איך זה קרה... מתי בדיוק זה קרה... מה אמר פלוני ומה סיפר וענה אלמוני... מי אשם... איך זה היה נראה... מה הם הרגישו... איך פינו את כל הציבור... איפה נתקעתם בנסיעה... היכן היית כשזה קרה... איך הייתה ההלוויה... איך הודיעו למשפחה... איך הם הגיבו... מה הוא דיבר בלוויה... כמה נספו מעיר פלונית...".

אלו הם דוגמאות לנושאי שיחות ומחשבות שריחפו בימים אלו בחלל רחובות קריה בעקבות האסון הרמז.

ובכן, כך לימדנו רבינו:

כל מאורע בבריאה הינו חלק ממחשבתו הקדומה של הבורא והיוצר, והוא מסר זאת בידינו האם נטמטם חלילה את הבריאה על ידי מחשבותינו המטומטמות, או שנהפוך זאת - על ידי מחשבותינו הטובות בעת הזאת - להתגלות מלכות ה' שהיא התכלית הנרצה לעולמי עד.

וכך גם הסער הנורא שהתחולל בליל ל"ג בעומר באתרא קדישא דרשב"י במירון בתוך שמתחו הקדושה, מאורע שהסעיר וקרע כל לב יהודי ועומק השיתיון, יד ה' שנגעה בבבת עין, ארבעים וחמשה נפשות טהורות ומסולאות כפי שנקטפו בדמי ימיהם ובשיא פריחתם באופן מזעזע כל כך. בפנינו עומדת הבחירה שמצטמצמת באותו חלק קטן שבלבנו: מה יהיו מחשבותינו בעקבות המאורע הזה - האם נשכיל לגלות מלכות ה' מכל אלה ונחשוב ונתבונן איך לעבוד את ה' ביהר שאת מכל הרמזים שנשלחו לעברנו במאורע מחריד זה, או שמא חלילה נטמטם את הבריאה, במחשבות מטומטמות שאין להן כל תכלית וכל תועלת.

הבה אם כן נתחזר ונתבונן היטב במספר נקודות יסודיות שמוהר"ג תלמדנו על תפקידו בעת הזאת:

דבר ראשון: יש להצדיק את הדין בכל מאורע, לא להרהר אחר מידותיו של השם יתברך ולהאמין ישיר משפטו. זהו מצות עשה ממנין התרי"ג (ראה סמ"ג מע"ז ע"ו ועוד) המוטלת על כל אחד ואחד, ולא רק שלא לחשוב שזה לא בצדק ח"ו, אלא להאמין שנעשה כאן דבר לטובתנו. וכך כותב מוהר"ג ללבנו בעת צרה איימה שקרתה אז: "בזה העולם צריכים לסבול הרבה הרבה והעיקר המתין ולידוע לישועתו תמיד ולבלי להרהר אחר מדותיו יתברך כלל, כי צריכים לקיים דברי חז"ל כפשוטו שהזהירו אותנו לומר תמיד 'כל מה דעבד רחמנא לטב בעידי', ואם אמנם המו מעי לו כי הרחמנות עצום מאד אך איך על פי כן בודאי צדיק ה' ומי יאמר לו מה תעשה, ובודאי הוא לטובה רבה. חלילה לך בני מלהתחיל להרהר בזה כי אינך יודע כל מה נעשה בעולם עם כל אחד ואחד, הכלל שאסור להתחיל לכנוס באלו ההרהורים והחקירות כולל רק להאמין באמונה שלמה כי צדיק ה' וישר משפטיו" (עלים לתרופה מכתב כב).

ו'כשיודעים ומאמינים באמת שהכל ברצונו יתברך לבד, בודאי שמחים ושישים תמיד, כי כוונתו ורצונו יתברך הוא בודאי לטובה תמיד, כי כל מה דעביד רחמנא לטב בעידי" (ליקוטי הלכות, ערב, ב, ג).

דבר שני: יש להתעורר לשוב בתשובה. מי שמתעלם מקריאת ה' אליו בעת צרה מתאכזר לעצמו חלילה (ראה ברומ"ג, תענית פ"א ה"ג). המאורעות הקשות הרי נמו קריאה לתשובה מאת ה', והאומר שרק מקרה הוא שקרה, הרי זה מעורר חלילה את הדין ביתר שאת, וכמפורש בפרשתנו "ואם תלכו עמי בקרי אף אני אלך עמכם בחמת קרי" (ראה ברומ"ג שם).

וכפי שגם מוהר"ג ממשך שם במכתבו לבנו: "והכל בשביל הבחירה,

לתגובות והערות
3323796@gmail.com
ניתן לקבל את הגיליון באימייל מדי שבוע

הדל"ג 6:48 - ניץ ההמה 5:43 - מוזיק"ש 8:20
צאת השבת 8:04 - צאה"ש לר"ת 8:42

הגיבור רוצה 'הכנעה'...

או אז יכנע לככם הערל ואז ירצו את עונם

אחר כל התוכחות והקללות הנוראות שבפרשתנו, פרשת בחוקותי, מסיימת התורה ואומרת: "או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם. וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור".

ללמדך, שתכלית כל התוכחות והקללות הוא: "או אז יכנע לבבם הערל", להכניע את הלב הערל. וכשתבוא הכנעה זו "אז ירצו את עונם".

שכן, זוהי המטרה האחת והיחידה של מידת הגבורה והדין, אשר ממנה כל הצרות והייסורים: להכניע את הלב הערל להשם יתברך.

וכך מספר לנו רבינו בסיפורי מעשיות, במעשה מבעל תפילה:

"ויהי היום, והיה גיבור, שנתקבצו אליו כמה גבורים. והיה הגיבור עם גיבוריו הולך וכובש מדינות, ולא היה רוצה כי אם הכנעה. וכשהיו בני מדינה מכניעים עצמן תחתיו היה מניחם, ואם לאו היה מחריבם. והיה הולך וכובש, ולא היה רוצה שום ממון רק הכנעה שיהיו תחתיו".

והלימוד העולה מדבריו הקדושים הוא:

"הגיבור" הוא מידת הגבורה והדין של הקב"ה [שהרי גיבור זה הוא מ'אנשי המלך' כמסופר שם, והיינו שהוא אחד ממידותיו של הקב"ה]. וגיבור זה "הולך וכובש מדינות", וכפי שאנו רואים - במיוחד באחרית הימים האלה - כיצד מידת הדין והגבורה, הולכת וכובשת מדינות, ויש כמה מיני דינים וגבורות, צער ויסורים.

וגיבור זה אינו רוצה כי אם הכנעה, "וכשהיו בני מדינה מכניעים עצמן תחתיו היה מניחם", כי כשהאדם מכניע את לבו הערל לפני השם יתברך, עוזב אותו הגיבור, והצרות והייסורים מניחים אותו, מאחר שהשיגו את מטרתם ותכליתם.

"וכמו שדיבר פעם אחת מורנו מוהר"ר ר' נתן זכר צדיק וקדוש לברכה אשר אחר התוכחה שבפרשת בחוקותי, שכל הקללות שנאמרים שם אם לא ישמעו להשם יתברך, שזה ממידת דינו של השם יתברך נאמר אחר כך 'או אז יכנע לבבם הערל', כי כל כונת מדת הדין הוא רק שיכניעו עצמן לפני השם יתברך. ועל כן הגיבור של המלך רצה רק הכנעה ואם לאו היה מחריבם" (מי החל, בסופו).

יהי רצון שנזכה ע"י כל התוכחות והצרות להתעורר להכניע את לבבנו הערל, ויומתקו כל הדינים בתכלית השלימות, ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

האם ה'רצונות' שלי הם אמתיים?

שאלה:

רבינו מדבר הרבה על מעלת הרצונות והכיסופים, גודל יקרת מעלתם, ועוצם תועלתם לכל הדברים שבקדושה, ושהעיקר הוא הרצון וכו' וכו'.

אמנם, נפשי בשאלתי:

איך יתברר אם כל אלו השאיפות והרצונות באים מצד הקדושה אשר עליהם כיוון רביה"ק בהפליגו בשבחם, או אלו הרצונות אינם רק הנובעים מישות ומכבוד עצמו, שסוסף ומשתוקק להגיע למעלות רמות בעבודת ה' מחמת גאוותו וגדלותו.

ולדוגמא בעלמא: הרצון הנובע של כל חסיד ברסלב לקום בחצות, מי מפסי האם אכן כוונתו בשביל צער השכינה וכואב לו גלות ישראל ושפלות כבוד ה' וכו' ולכן רוצה כ"כ להתאבל, און קילן דאס הארץ, או רצונו הוא להיות מה'עובדים' הקמים חצות. וכן רצונות בענין לימוד התורה וכל כיו"ב.

ונדמה לי שיש פעמים הרבה שהאדם מרגיש כיסופים והשתוקקות, ובאמת אינו אלא צער ועגמת נפש על גאוותו המושפלת או כיו"ב. (ואולי אני טועה בזה, אך עכ"פ איך נדע אם הרצונות הם אמתיים או לא).
אשמח אם תעמידוני על דבר אמת.

תשובה:

אכן, מצאנו כדברים האלה, בספר כוכבי אור, בתפילות שכתב (תפילה ה) רבי אברהם ב"ר נחמן, שם הוא מבקש מהשם יתברך בזה הלשון: "עזרני להתעורר ולחשוך אליך בכל מיני חשק ורצון כמו שאתה רוצה שארצה, ולא שאטעה את עצמי להיות נדמה לי שכבר אני רוצה באמת, כי רק אתה יודע כל מצפוני לבבי עד הסוף יותר ממני, כי באמת איני יודע כלל היכן אני בעולם, וכמה פעמים נדמה לי שכבר אני משתוקק בכל לב להיות כרצונך ובאמת אין זה רק דמיון, עזרני לזכור ולא לשכוח שאיני מטעה בזה כי אם את עצמי ולא אותך חס ושלום".

אמנם מאידך, מאחר שיש בנו לב ישראלי הנובע עד א"ס - וכלשון רבינו בתורה מ"ט בליקוטי מוהר"ן: "אור הלביות הלב של איש הישראלי הוא עד אין סוף, היינו אין סוף ואין תכלית לתשוקתו" - אזי גם כשאין לנו רצונות אמיתיים באתגליא, והחלק החיצוני והגלוי שבלב משתוקק אל ההצלחה והכבוד וכיו"ב ולא אל נקודת האמת, הרי שגם אז, בפנימיות עומק לבנו אנו משתוקקים השתוקקות של אמת.

כמובא כמה פעמים בליקוטי תפילות, והרי שני לשונות לדוגמא:

בתפילה י"ד כותב "ואתה בוחן לבות וכליות ויודע כל התעלומות, ואתה יודע שבפנימיות עומק לבנו אנו חפצים ומשתוקקים מאד להתקרב אליך באמת, ולעשות רצונך באמת תמיד בלי שום פניות ובלבולים". וכן בתפילה צ"ד כותב "ואתה יודע שבפנימיות לבנו אנו משתוקקים מאד לשוב אליך באמת, ואנו מתגעגעים ומצפים בכל עת למצוא פתח תקוה לשוב ולהתקרב אליך באמת". וכן בעוד מקומות, והוא פשוט וברור.

ומאחר שכן, עלינו לזכור שגם כשאין אנו מרגישים את הרצונות

האמיתיים באתגליא, ובחלק החיצוני שבלב אין לנו אלא רצונות חלושים וקלושים - לא נזלזל בהם, ולא נעצור שם, רק נמשיך לעורר את אש הכיסופים עד שנזכה לכיסופים אמיתיים באמת.

ולצורך הבנת הדברים לעובדא ולמעשה, נשתמש עם דוגמא מענין אחר המבואר בליקוטי מוהר"ן, לגבי ההשגות שמשגי האדם. שמבואר שם בתורה רמ"ה, שיש כמה השגות שהם מהיכלי התמורות, ואף שהם נראים כהשגות גדולות וחדושים נפלאים, באמת אינם אלא מהיכלי התמורות.

זה לשונו שם:

"דע שיש חדרי תורה, ומי שזוכה להם, כשמתחיל לחדש בתורה הוא נכנס בהחדרים, ונכנס מחדר לחדר ומחדר לחדר, כי בכל חדר וחדר יש כמה וכמה פתחים לחדרים אחרים, וכן מאותן החדרים לחדרים אחרים, והוא נכנס ומטיל בכולם, ומלקט משם אוצרות וסגולות יקרות וחמודות מאד, אשרי חלקו. אבל דע, שצריך לזהר מאד לבל יטעה בעצמו, כי לא במהרה זוכין לזה, כי יש כמה וכמה חידושין שאינם באים משם, רק מהיכלי התמורות, כי את זה לעומת זה עשה אלקים. ואף שנדמה לאדם להשגה גדולה, אף על פי כן, גם שם יש חידושים נאים שנדמין להשגות".

ובהמשך התורה כותב שם רבינו:

"ודע שכל אדם קודם שמשגי בתורה השגה של אמת, צריך לילך בהכרח דרך אלו היכלות התמורות, אבל הכלל שאסור לטעות בעצמו לסבור שכבר בא אל ההשגה הראוי, כי אם יסבור כן יישאר שם ח"ו, אבל כשיידע שעדיין לא התחיל לנכנס לחדרי תורה האמיתיים, אזי יתחזק בעבודת השם וירבה בתפילות ויפציר עד שיפתחו לו שערי הקדושה באמת, ואז יראה ההפרש".

הרי לנו שכל מה שגילה שם רבינו על החידושים וההשגות הנמשכים מהיכלי התמורות והזהיר מפניהם - לא בא בזה לומר שלא יחדש האדם חידושים אלו ולא ישיג השגות אלו, כי זה א"א, כי "צריך לילך בהכרח דרך אלו היכלות התמורות", וממילא גם מובן שאין בזה פגם מה שעוברים שם מאחר שזה דבר מוכרח וא"א באופן אחר. רק עיקר האזהרה הוא "שאסור לטעות בעצמו לסבור שכבר בא אל ההשגה הראוי", ועיקר הסכנה הגדולה היא ש"אם יסבור כן יישאר שם חס ושלום". משא"כ אם יודע היטב שעדיין לא התחיל לנכנס לחדרי תורה האמיתיים, ימשיך להתחזק בעבודה ותפילה "ואז יראה ההפרש".

וכן הוא לעניינינו:

אין מציאות כזו שהאדם יהיה לו תיכף רצונות אמיתיים בתכלית האמת [בחלק הגלוי שבלב], ובהכרח שהרבה מהרצונות של האדם, בתחילת דרכו, יהיו מעורבים עם רצון להצליח או שאר חשבונות חיצוניים וכיו"ב. ואין בזה שום חסרון ופגם, כי זהו הדרך שכשמתחילים להשתוקק לעלות מתכלית הגשמיות שבעולם העשייה, עדיין אנו מלאים חומריות וגשמיות ועזות הגוף וכו' וכו'. והעיקר הוא "שאסור לטעות בעצמו לסבור שכבר בא אל נקודת האמת האמיתית", כי אם יסבור כן יישאר שם חס ושלום". ומאידך, יזהר מאד לא לזלזל באלו הרצונות, כי גם בהם יש נקודת אמת חזקה מאד, אשר מים רבים לא יוכלו לכבותה ונהרות לא ישטפוה.

פנינים מאירים וחדושים מזהירים מלוקטים מספרי גדולי הצדיקים ו"ע
מתוך רשימותיו של הגרי"ם שכטנער שליט"א אשר ציין ורשם לפניו לזיכרון.

לקט ספרי"ם

ספר דרך אמונה

מדברי ראשונים ואחרונים ובמיוחד מדברי הבעש"ט ותלמידיו זיע"א - נלקט ע"י אדמו"ר מתולדות אהרן זצוק"ל

אמונה היא מלשון המשכה

שמעתי בשם הרה"ק מוריני יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ל, וזה לשונו: כבר ידוע כי 'אמונה' היא מלשון 'המשכה' כמו שכתוב (ספ"ט ב.א. ו) ויהי אומן את הדסה, ובאמת הוא כך שמי שמאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא כל יכול ואין מעצור לה' מהושיע, אז על ידי אותו האמונה יכול להשיג ולהמשיך לעצמו מה' יתברך כל מבוקשו לטובה. (ספר שפתי צדיקים)

על ידי אמונת ההשגחה מבין את הרמזים כדי להניצל מסכנות

כל דבר אשר נגזר ח"ו על האדם מגליון לו בחלומו, רק שאינו מבין הדבר, וכן מגליון בהקיץ על ידי רמז שמרמזין לו באיזה ענין, ומי שרגיל באמונת ההשגחה אזי ניתן לו דעת מן השמים שיבין את הרמזים, אזי נמנע מליסע בזה המקום או לילך או לעשות, כי מאמין בזה ההשגחה והרמז אז ממילא מתבטל זה הגזירה. (ספר טהרת הקודש מבוא השער פרק ז)

החיוב להחזיק במנהג המקום

ההולך ממקום למקום

השבוע למדנו בשולחן ערוך סימן תס"ח (סעיף ז) מה הדין כשיש מנהגים שונים מעיר לעיר, ומישהו הולך מעיר אחד למשנהו, האם נוהג כמנהג המקום שיצא משם או כמנהג המקום ששוהה שם. והעולה מפסק המשנה ברורה (סק"ד) שאם דעתו לחזור למקומו יש לו לנהוג כמנהג המקום שיצא משם, ואם דעתו להשתקע במקום ששוהה שם נוהג כמנהג המקום שנמצא שם. ואם יש חשש מחלוקת, צריך בכל אופן לנהוג כמנהג המקום שנמצא שם.

מנהג המקום מחייב לדורות

דין זה של 'מנהג המקום' הוא דבר הנוהג לדורות, כפי שכתב המשנה ברורה (סק"א) שבני המקום שקיבלו על עצמם איזה הנהגה טובה אפילו בניהם אחרים עד סוף כל הדורות אין רשאים לשנות משום "אל תטוש תורת אמך" ואפילו התרה אין מועיל.

ומקור הדברים הוא מהסיפור בגמרא פסחים (ג): "בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא [אנשי ביישן היו נוהגים שלא לצאת ליום השוק בערב שבת מעיר צור לצידון, כדי שלא להיבטל מצורכי שבת]. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן [באו בניהם ושאלו לפני רבי יוחנן אם צריכים להמשיך את המנהג], אמרו לו אבהתיך אפשר להו אן לא אפשר לן [אמרנו לפניך, אבותינו היו יכולים לקיים המנהג, אבל אנו אין באפשרותנו לקיים המנהג]. אמר להו כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך" ע"כ.

וכן נפסק בשולחן ערוך (יר"ד סי' ריד ס"ב) כי קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפילו בדברים שלא קיבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגים כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה, וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתם. ע"כ.

קבלה טובה לעצמו אינו מחייבת את זרעו

בשו"ת חוות יאיר (סי' קכ) כתב דהדין של "אל תטוש תורת אמך" לא נאמר על קבלה של אדם יחיד שמקבל לעצמו, דאם כן כל איש ישראל שיקבל על עצמו או יתחיל לנהוג איזה דבר, כגון לעמוד באשמורת הבוקר או לטבול בכל ערב שבת, תיכף יהיו גם בני חייבים להתנהג כן וכל הדורות הבאים ממנו עד אלף דור, וזה ודאי שאי אפשר לומר כן, שאין הבנים מחוייבים להמשיך בהנהגה זו. ומבאר שהחיוב של "אל תטוש" הוא רק על הקהילה שלימה שקיבלו על עצמם איזה הנהגה טובה, שאז חייבים כל בני המקום להתנהג כך, כולל הדורות הבאים אחרים, כי הנהגה זו נקבעה כמנהג המקום.

איסור 'אל תטוש' בעיר אחרת

החוות יאיר הוסיף לחדש מכח סברא זו, שאין

הבנים חייבים להמשיך במנהג אבותיהם רק אם דרים במקום אבותיהם, אבל אם עוברים למקום אחר שאין שם המנהג הזה אין חייבים לנהוג כן, כדון ההולך ממקום למקום.

והחתם סופר (פסחים נ. ד"ה בני) כתב דבאמת אם יגזרו האבות שיחול מנהגם על בניהם גם אם ישנו את מקומות מושבותיהם, יהיו חייבים הבנים לנהוג כן גם אם ישנו את מקומם. אבל מן הסתם אנו אומרים דלב המקבלים מתנה עליהם שיהיה רק על המקום הזה, אבל בניהם שישתדכו וישאו נשים במקום אחר ואין דעתם לחזור למקומם לא יחול עליהם.

מאידיך, בפתחי תשובה (סי' ריד סק"ה) הביא בשם שו"ת זכרון יוסף (סי' יד) שאין הבנים מחוייבים להתנהג בהנהגת אבותיהם, רק מה שהתנהגו מאז שהגדילו, שהרגילוהו אבותיהם ללכת בדרכיהם, אבל אם הבנים לא התחילו להתנהג מעולם כמנהג הטוב של אביהם, אין הבנים מחוייבים להתנהג בפרישות ההוא.

האם יש חיוב להחזיק במנהגים שונים

שאלות כאלו מצויות בזמנינו לרוב, לדוגמא: מי שנוהג לאכול רק מהכשר מסויים למיגדר מילתא, האם חייבים בניו להמשיך בהנהגה זו מעיקר הדין? מי שנוהג במנהגי חסידות מסוימת שהולך לטבול בכל יום וכדו', האם חייבים בניו להתנהג כן מעיקר הדין? כמו כן, נשים שלובשות בגדים מיוחדים של צניעות למיגדר מילתא, האם בנותיהם חייבים להמשיך בהנהגה זו מעיקר הדין?

וכפי האמור, תלוי הדבר, אם האבות קיבלו המנהג לעצמם או גם על זרעם. ובזמנינו שיש קהילות שלימות שמחמירים על עצמם במנהגים שונים, אסור לאדם לשנות ממנהג קהילתו, וגם הבנים השייכים בקהילה זו אל להם לשנות ממנהג המקום ויש בזה משום 'אל תטוש תורת אמך'.

לשנות ממנהגי ספרדים ואשכנזים

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' אפ) כתב, דאף בנוגע למנהגי ספרדים ואשכנזים, שייכים הדינים ד'נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ושהלך לשם'. וספריי שבא לקבוע דירתו אצל קהילה של אשכנזים ואין דעתו לחזור למקומו, חלים עליו כל דיני האשכנזים. וכן להיפך, אשכנזי שבא לקבוע לקהילה של ספרדים ואין דעתו לחזור למקומו, חלים עליו כל מנהגי הספרדים. ואין בזה משום 'אל תטוש תורת אמך', דלכתחילה לא קיבלו האבות על הבנים רק בעודם במקומם.

מנהג שיש בזה חשש איסור

דין זה של 'מנהג המקום' הוא רק במנהגים וסייגים שאינם מעיקר הדין, אבל בדבר שאסור מעיקר הדין כתבו פוסקים שאין חילוק בין מקום למקום, וגם מי שהולך למקום שנוהגים בו היתר חייב לנהוג איסור ואל לו לחשוש מפני מנהג המקומות (מש"ב סק"א).

'מירון' ל"ג בעומר תשפ"א

להבין מהו התכלית הנרצה בזה. מסופר בגמרא קידושין (טז:) על יהודי שצוה לו אביו 'לך והבא לי גוזלות מעליית הגג', ועלה לגג והפריח האם ונטל הגוזלות ובירידתו מן הסולם נפל ומת. מקשה הגמרא: היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה? הלא נאמר במצות כיבוד אב ואם ובמצות שילוח הקן 'למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך?' ומתצת הגמרא: למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך. זאת אומרת: דעתנו קצרה מלהשיג את עומק ההשגחה ועומק רחמנותו יתברך!

בפרשת נדב ואביהוא נאמר (י' ז) "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'". ומפרש רש"י: "מכאן שצרתם של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה". באביה של כלל הציבור, חייבים הכל להתאבל. ואף שדיני אבילות אינו נוהג רק לקרובים, דרכי התשובה נוהג לכולם, וכדברי הרמב"ם בהלכות אבל (פ"ג ה"א): "כל מי שאינו מתאבל כמו שציוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה".

כך חזר הרמב"ם ושנה בהלכות תענית (פ"א ה"ב) שבעת צרה יש להתפלל ולזעוק אל השם ולדעת כי הכל בגלל המעשים הרעים. ואם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו 'דבר זה ממנהג העולם וצרה זו מקרה היא', הרי זה דרך אכזריות (וכ"ה בשערי תשובה שער א). עלינו לדעת שהכל נעשה דרך השגחה נפלאה מאת אבינו אב הרחמים כדי לעורר אותנו בתשובה.

עומדים אנו בימים לא פשוטים, כאשר נשבת שמחת הרשב"י אשר ישועות בו מקיפות בצורה כה מחרידה, ואין הלב מכיל את ההלם ואת התדהמה.

ביום ראש חודש ניסן ביום השמחה הראשונה של חנוכת המשכן, באותו היום שניתנה בו עשר עטרות, היה אהרן בוש לגשת מלהיות כהן גדול, ומשה רבינו קרא אותו לעבודת המשכן, ואמר לו 'לכך נבחרת'. אהרן ניגש אל המזבח והקריב את הקרבנות, וכל העם עומדים ומצפים לאש שירד מן השמים, או אז נתגלה כבוד השם ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח וירא כל העם ויִרְאוּ ויפלו על פניהם (ויקרא ט ז).

ובדיוק ברגע הזה של האשראת השכינה היותר גדולה, ניגשו נדב ואביהוא בני אהרן להקריב את הקטורת שיש בו את הכח לעצור את המגפה, ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם.

מובא בתורת כהנים (מילואים שמייני כג) שהיה אהרן עומד ותוהה אומר: "אוי לי כך עבירה בידי ובידי בני שכך הגעתי, וכנס משה אצלו והיה מפייסו, אמר לו: אהרן אחי מסיני נאמר לי עתיד אני לקדש את הבית הזה, ובאדם גדול אני מקדשו. הייתי סבור או בי או בך היה מתקדש, עכשיו נמצאו בניך גדולים ממני וממך שבהם הבית נתקדש. כיון ששמע אהרן כך צידק עליו את הדין ושתק, שנאמר וידום אהרן". ע"כ.

יש מצב שהקדוש ברוך הוא בוחר דוקא אותו היום המקודש בשנה, ואותו היום שיש בו הגילוי היותר גדול, ואותו האדם המקודש ביותר, ושם מעמיד אותנו בניסיון כדי לקדש את שמו יתברך, ואין אנו יכולים

מנהג שיש בזה חילוקי דעות בהלכה

יש לדון מה הדין בדבר שהיא מחלוקת הפוסקים, ובעיר אחת נוהגים כדעת המקילים, ובעיר אחרת כדעת המחמירים [לדוגמא: בארץ ישראל הרוב מקפידים על שיטת הגאונים, ובחול"ל נוהגים לרווחה כשיטת רבינו תם, וכדומה], האם מי שנוסע ממקום למקום יכול לשנות ממנהגו?

בשו"ת הר"ן (סי' מה) כתב דנזכר כמה פעמים בגמרא הכלל של 'אתרא דמר', שבני המקום חייבים להתנהג בכל דבריהם כפסק המרא דאתרא גם אם רבים חולקים עליו, כדאייתא בגמרא שבת (קל) שבמקומו של רבי אליעזר היו כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל, אף שהיו רבים חולקים עליו. ואמנם אם אחד מבני מקום זה הולך לבני מקום אחר ששם המרא דאתרא פוסק אחרת, ודעתו להשתקע במקום ההוא, צריך לשנות ממנהגו ולקבל הפסק של המרא דאתרא שנמצא בו.

ומבואר מדבריו שגם בדבר שיש בזה חילוקי דעות בהלכה שייך דין 'מנהג המקום', ואם הולך ממקום למקום ובמקום שבא נתקבל

פסק ההלכה אחרת כאתרא דמר, צריך לנהוג כפסק האתרא דמר.

אתרא דמר

יסוד זה שכתב הר"ן מוזכר גם בתשובת הרשב"א (ח"א סי' רג) שכל התלמידים פוסקים כדברי רבם אף אם רבים חולקים עליו, כדון אתרא דמר. וזה לשונו: "ומן הדרך הזה, כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים, במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכרונו לברכה, ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חיבור הרמב"ם ז"ל, הרי עשו אלו הגדולים כרבם", ע"כ.

וכה הם דברי החזון איש בהלכות כלאים (סי' א. מכתב) בלשונו הזהב: "אותה המדינה שרוב התורה שבידם הוא מרב אחד ומתלמידיו ומתלמידי תלמידיו, ועושין כרבם אף במקום שרבים החולקים. ובמימים אחרונים שספרים מיוחדים של רבותינו לקחו חלק העיקרי של מסירת התורה לדורות הנוכחות. כמו רי"ף רא"ש רמב"ם רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן מגיד משנה מרדכי פירוש רש"י ותוספות, הם היו הרבנים המובהקים המשך בעמוד ד'

ר' ישראל (פלאטניסקי) מנמירוב

רבי ישראל מנעמירוב, זכה לקבל פני רבינו ז"ל. ומסופר עליו מעשה נפלא שהיה לו עם רבינו ז"ל, וכמואב בספר כוכבי אור:

הן ולא שווים

"מעשה באיש אחד, ושמו ר' ישראל מנעמירוב, אשר הפציר את אדמו"ר זצ"ל שיסכים לו לנסוע למקום המלחמה בשביל פרנסה. ואדמו"ר זצ"ל מדרכיו הנעלמים לבלי לחזוק את עצמו על שום דבר [מכובא מזה הרבה בספריו הק]. ומחמת שאף על פי כן לא רצה בשום אופן להסכים לו, ענה ואמר לו בזה הלשון: 'זאלסטו זיך פיר נעמען יא מיט ניין גלייך' (היינו שיהיה באמת שוה אצלו בלבד, אם לנסוע או לאו) אחר כך תאמר ה' קאפיטל תהלים, ואחר כך 'ווי ס'וועט דיר אריין קומען אין דער מחשבה אזוי זאלסטו טוהן'. [= כמו שפיטר במחשבתך כן תעשה].

זכאה מאן דאחיד כידא דחייבא

וכן עשה האיש הנ"ל, ואחר כך בא לאדמו"ר זצ"ל ואמר לו שגפול בדעתו ה' ואדמו"ר זצ"ל לא הוטב זאת בעיניו כלל, כי ידע ברור כהיום שהאמת לא היה בלבו שיווי ההן ולאו, כאשר פקד עליו, כי באמת מחמת תבערת תאות ממון, חשק ורצה בכל נפשו לנסוע הנסיעה הנ"ל. ואמר לו אדמו"ר זצ"ל בזה הלשון: 'נו, מיט א פלאטציקל קאן מען אמאל א העכט חאפיץ'.

ובעת שאמר לו אדמו"ר זצ"ל זאת לא הבין כלל האיש הנ"ל את דבריו אלו. ואחר כך נסע האיש הנ"ל לדרכו למקום הנ"ל, וסיבב שם השם יתברך ששכר אותו עשיר אחד לעסקיו, והיה אצלו איזה זמן, ונשא חן בעיניו, והיה בניניהם אהבה גדולה מאד, והעשיר הזה היה איש בליעל ורע מעללים, וגם כבר בא בשנים, ומימיו עוד לא נשא אשה כלל. אבל מרוב אהבת ר' ישראל להאיש הנ"ל התחיל לדבר על לבו מיום אל יום בדברים רכים וטובים, עד שהתחיל לפעול אצלו מעט מעט, והתחיל לעזוב את דרכו הרע ונשא אשה כשרה וצנועה, והתחיל לילך בכל יום ערב ובוקר להתפלל, עד שבמשך הזמן נתהפך לאיש אחר ממש, ונעשה באמת איש כשר, ככל בני ישראל הכשרים.

וכאשר ר' ישראל הנ"ל מנעמירוב, הביט וראה שפעלו כל כך דבריו בהעשיר הזה, מיד נזכר במאמר אדמו"ר זצ"ל, שאמר לו על ענין נסיעתו, שבדג קטן יכולים לחטוף דג גדול, כי באמת כן היה גם שם המשפחה של העשיר הזה 'העכט'.

ומסיים רבי אברהם ב"ר נחמן על מעשה זה: "שמעית כל זאת מפי אבי הכ"מ ששמע זאת מפי מוהר"ת ז"ל, וגם מר' נפתלי ז"ל" (כוכבי אור אנשי מוהר"ת בספירו נפלאות אות מ' וש"ש ח"א ס' שני").

ומסופר עוד. שכיוון רבינו לשמו, כי שמו היה "פלאטניסקי", ושם העשיר שקיבדו היה "העכט". והנה כשתפס הדג בחכה טורף מעט מהדג הקטן הנתון בחכה בשעת נשיכה, כמו כן זה הסוחר נתקרב לגמרי, ור' ישראל עצמו נחלש מעט מדרך עבודתו את השי"ת" (שיש"ק ח"ג אות ק"ב).

והנה, שמו אינו נזכר במקום אחר בין תלמידי רבינו ז"ל, ואפשר הוא ר' ישראל מליפאוויץ הנ"ל.

העמקות והתמימות של רבא

נעשה עמו - מורה לנו לגרוס את הלימוד בתמימות, גם אם לא יודע מאי קאמר, וגם אם הוא שוכח את הלימוד, ילמד וילמד.

ורבא ממשיך ומביא ראייה מהפסוק: שנאמר 'נִרְסָה נִפְשֵׁי לְתַאֲהָה' (תהלים ק"ט), וממנו מוציא הוראה: 'ליגרא אינש', טול את הלשון הקדוש של המשנה, את לשונות הברייתות והגמרא, הוצא אותם בפיר, שגן אותם וחזור עליהם - ואע"פ דלא ידע, ואע"פ דמשכח, אל תירא ואל תפחד ואל תיפול מזה שאינך מבין את הלימוד או מזה שאתה שוכח [אגב, מובא בהא"ר הק', שהאדם שעסק בתורה ושכח, מזכירים לו זאת בעלמא דאתי]. קבע בנפשך אהבה ללשונות המשנה והברייתא, ואהב גם את הלשונות ששמעת מרבך - גרוס אותם לתאווה, חזור עליהם, שגן אותם באהבה ובתאוה, גם בלא הבנה, אל תרפה ואל תיפול, והיא, ורק היא, הדרך לבוא לבסוף לתכלית העמקות! התרגל לגרוס ולחזור על לשונות חז"ל הקדושים, אהוב וחמוד את עצם דיבורי התורה, כי על ידי לימוד התורה מתדבק האדם בתורה הק'. ומה שתגרוס יותר, כן תשיג במשך הזמן את הענינים הללו בעמקותם יותר ויותר, כי הרי 'תומת ישרים תנחם', התמימות תנחה אותך למקומות הנכונים ביותר בידיעת התורה בעמקותה.

והדרכה זו של לימוד בתמימות - גם אם משכח ולא ידע, היא מימרא של רבא, לפי שאצל רבא היתה הבחינה של תומת ישרים תנחם. ובשכר זאת זכה רבא שתהיה הלכה כמותו.

והנה רבא הביא את הפסוק 'תומת ישרים תנחם', כלומר שלא רק שרבא עצמו הלך בדרך זו, אלא גם הורה לאחרים והנחה אותם שינהגו כן - 'תומת ישרים תנחם'. לפי שענינו היה התמימות. וכמו שאמר מימרא של תמימות, לכן גם מסופר עליו סיפור של תמימות נוראה, שלמד עד כדי זוב דם, עד שגם אותו צדוקי הבין שהוא קיים את התמימות של 'אקדימו פומייכו לאודנייכו', נעשה ונשמע, שהיא שלימות התמימות כאמור, והיא הדרך לבא לידי 'תנחם' בדרך הנכונה לטוב לו לעד.

זהו מגלה לנו רבא העמקן הגדול, שכל הש"ס נקרא על שמו 'הוויית דאביי ורבא' והלכה כמותו בכל מקום, דוקא הוא מורה לנו שצריכים לאהבת התורה גדולה כזו שגם אם אין מבינים וגם שוכחים - לא לעזוב את התורה, וע"י הגירסא והשינון בלי להרפות, יזכו לבסוף לאורה של תורה - כן מבטיח לנו האמורא הקדוש רבא, שהיה בבחי' שלימות החכמה והתמימות.

מסופר בגמרא (שבת פג.) שצדוקי אחד ראה את רבא שמעיין בלימודו, כשאצבעו נתונה תחת כרעיו ומתמככת עד ששורת ממנה דם, ולא הרגיש בזה רבא כלל, כי כאשר היה רבא מעמיק בשמועתו, היה כל כך מופשט מרוב עמקותו, עד שגם כשנחתר אצבעו ונשפך דם ממנו, לא הרגיש בדבר.

אמר לו הצדוקי: "עמא פיזיא דקדמתו פומייכו לאודנייכו" - הנכם עם פיזי, שהקדמתם פיכם לאוזנכם, הקדמתם נעשה לנשמע, והאיך יתכן כדבר הזה לומר 'נעשה' לפני שוומעים מה לעשות? היה לכם לשמוע קודם, ולפי זה לקבוע אם תקבלוה או לא? ועדיין הנכם אוחזים במידה זו של פיזיות! - סיים הצדוקי את תלונתו לרבא.

ענה לו רבא: אנו שהלכנו בתמימות כתוב בנו 'תַּמְתּוּ יִשְׂרָאֵל תִּנְחָמָה' (משלי י"א), אנו הלכנו עמו בתמימות - והיא הובילה אותנו לדרך הישרה! אין כאן פיזיות כלל וכלל, כי ידוע תדע שעם הקב"ה אין נוהגים בחשבונות והתחממות - כאשר השי"ת מבקש לתת לנו את תורתו, אין חושבים פעמיים, אלא תיכף מקבלים אותה בתמימות. אין זו פיזיות אלא היא תמימות ושלימות. הקב"ה בחר בנו ורצה לתת דוקא לנו דבר שהוא תכלית הבריאה, חוטפים אותו מיד בלי לחשוב שנית, ורק התמימות היא המְנַחֵה באותה שעה - 'תומת ישרים תנחם'. ובסופו של דבר, דייקא ע"י תמימות כזאת מגיעים לעמקות הגדולה ביותר ולהשגות אלקות העליונים והנשגבים ביותר. כי אין לך כלי להגיע לחכמה העליונה אלא תמימות.

והוסיף רבא ואמר לצדוקי המקטר: "והגן אינשי דסגן בעלילותא" - אותם אנשים שהולכים בעקמיות, כתיב בהון (שם) "וְסִלְףּ בּוֹגְדִים יִשְׂדָּם" - עקמיותם הבוגדים ישודד מהם נפשותם!

והנה כבר הקדמנו שהכלל הוא, שכל סיפור שנאמר בדברי חז"ל על תנא או על אמורא, וכן כל מימרא שהיו אומרים התנאים או האמוראים נכנסים בגדר של "הוא היה אומר", שהם היו אומרים ממדרגתם, ממה שהם עצמם היו.

והנה לפלא שהמימרא "לעולם ליגרים אינשי ואע"ג דמשכח, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר" (ע"ז טו.) - היא מימרא של רבא. דייקא רבא, העמקן הגדול, שמרוב עמקותו בתורה אינו מרגיש מה

דבורה בת המעלות... תורה ודבריה... פירוש פרישת בה"ב תשס"א... תורת מוסל טוב... הרה"ח ר' ישראל זצ"ל... פרישת במדבר... אור ליום ג' סיון... כאלום שעי"י ביהנ"ס 'אנשי מוהר"ן'... כשעה 10:00... כבוד רב... הגולת החברות... נ.ב. הסעה מב"ס תנא כשעה 9:10 מבתי מדרשינו 'אורח הדסה' ו'תפארת הנח"ל'.

לאסוקי שמעתתא

המשך מעמוד ג'

של הדורות. וכאמור, אין כאן הכרעת כח רוב". ע"כ ולטעם זה הדגיש הרמ"א בשולחן ערוך את פסיקותיו בלשון 'מנהג', וכוונתו לומר שעל אף שהבית יוסף הכריע כפי דרכו מספרי הפוסקים, שמכל מקום הוא גם בני אשכנז נגריים אחרי גדולי אשכנז והם אנו רבותינו, ועלינו להתנהג כמנהג מקומנו וכאתרא דמור.

וגם בזמננו לאחר שנחברה מדינות אשכנז וספרד עדיין נשאר 'מנהג המקום' לכל קהילה וקהילה באשר היא, ולא נתחייבו בני אשכנז הבאים לארץ ישראל לשנות את מנהגם, דכיון שגלו כל בני אשכנז גם יחד ובאו כולם בקהילות שלימות, נחשבת מלשינות קהילה כעיר מיוחדת, וכל קהילה ממשיכה להתנהג כמנהג העיר שבא ממנה. אבל אם אחד מבני אשכנז יחליט בדעתו שרוצה להשתייך לבני ספרד, או להיפך, יחולו עליו דיני המקום שבא לשם (ע"י ביה"ד"ה וחומרי ומנח"י שם ואג"מ הא"ע ח"א ס"י טו).

מערכת שיעורים נפש משיבת שיעורי הרה"צ רבי יעקב מאיר שכמער שליט"א... 072.332.3300... 1-929.8415.876... 44-203.1500.313... 072.3323.796... קול אנ"ש דקהילתנו

ערך ע"י הרה"ח רבי נחמי שווארטמן שליט"א בעמ"ס 'אוצרות עולם לתרופה'.